

Op zoek naar letters

de andere spellingdidactiek

Beschrijving van de kenmerken
van niet-klankzuivere categorieën
met voorbeelden,
aandachtspunten en valkuilen

Dolf Janson

1. [aaj] – [ooj] – [oej]

Hoor je aan het eind van een klankgroep een [j],
dan schrijf je daar nooit een j,
want een j mag niet aan het eind van een lettergreep.
Hoor je die [j] na [aa], [oo] of [oe], dan schrijf je daar een i.

Voorbeelden:

haai	gooi	boei
kraai	plooi	groei
gaaien	eidooier	roeiboot
saai	prooidier	sproeiers
uitzwaaien	vlooiën	afpoeieren

Er is een woord waar dit na een [o] voorkomt: hoi

Let op:

Ook bij Engelse woorden klinkt soms [aaj], maar dan schrijf je het op de Engelse manier:

I love you

My little pony

Hey!

ice

prize

Let op:

In het Nederlands zeggen we tussen twee klinkers vaak de klank [j], maar daar schrijven we toch nooit een letter j.
voorbeelden: ib'er, ideeën, idealen, ingrediënten.

Alleen als je aan het eind van een klankgroep de klank [ei] hoort kan soms wel de letter j nodig zijn.

Die hoort dan altijd in de combinatie ij: wij, vrij, blij
(zie categorie 11)

2. De [r] maakt uitspreken lastig

Hoor je na een korte klinker een [r], dan klinkt die korte klinker toch wat langer. Hoor je [i:r], [o:r] of [u:r] (de dubbele punt betekent 'iets uitrekken') voor [r], dan schrijf je eer, oor of eur. Dat komt doordat je klinkers [ee], [oo] en [eu] niet goed met een aansluitende [r] kunt uitspreken. Probeer maar, je mond komt dan in een rare stand. Die klinkers spreken we daardoor anders uit en dus moet je ze anders schrijven dan ze klinken. Bij andere klinkers voor de [r] is dat geen probleem en schrijf je wel wat je hoort.

Voorbeelden:

beer	stoor	kleur
speer	woord	deur
veerpont	voorste	draaideur
zweer	doorbraak	keuring
weerbericht	boormachine	zeurpiet

Let op: het is dus niet een 'gewone' korte klinker, maar een wat langer klinkende korte klinker, wat we als klank met die dubbele punt erachter aangeven.

Luister maar: tussen *hor* en *hoor*, *kirt* en *keert*, *durf* en *deur* hoor je echt verschil!

Let op:

Ook als de woorden langer zijn, zoals bij [to:rən] of [stoofpi:rən], geldt dezelfde aanpak, alleen moet je dan ook rekening houden met andere categorieën, zoals De Lettervrek (7).

In Franse woorden klinkt het soms ook hetzelfde, zoals in [deeko:r]. Alleen gelden dan de Franse regels en schrijven we maar één o (en in dit voorbeeld ook een c en niet een k): decor.

Dit soort woorden komen voorlopig nog niet aan de orde, want die horen bij de uitheemse niet-klankzuivere categorieën...

3. De sjwa

Hoor je een sjwa [ə] (die klinkt als de korte klinker [u] maar zonder klemtoon), dan schrijf je nooit de letter u.

Je schrijft die klinker meestal met een e, behalve bij [əg] en [lək], dan schrijf je –ig en –lijk.

In het Nederlands komt die sjarabakti-vocaal (meestal afgekort tot sjwa) heel veel voor. Als korte-klinker-zonder-klemtoon mag de sjwa wat korte-klinkers-mét-klemtoon niet mogen: aan het eind van een woord staan, zoals bij woorden als groene en boompje.

Veel mensen zeggen een extra sjwa in woorden, waar ze die niet mogen schrijven. Misschien doe jij dat ook wel, zoals bij woorden als melk, berg of elf. Het klinkt dan als [melək], [berəg] of [eləf]. Dit doe je alleen na een [l] of een [r], als daar nog een andere medeklinker volgt: rp, rf, rg, rk, rm of lk, lp, lm, lf, lg.

Voorbeelden van woorden waarin die niet-beklemtoonde sjwa voorkomt: (het deel van een woord dat is onderstreept heeft de klemtoon!):

begin	<u>an</u> ker	<u>mo</u> oie	het	<u>mo</u> eilijk
ver <u>lo</u> or	<u>ta</u> fel	<u>bru</u> ine	te	<u>ge</u> vaarlijk
<u>ge</u> daan	<u>stron</u> kje	<u>nieu</u> we	me	<u>do</u> rstig
<u>best</u> aan	<u>bo</u> ompje	<u>vier</u> kante	ze	<u>kr</u> uimelig
ver <u>dri</u> et	<u>kin</u> deren	<u>best</u> e	je	<u>gro</u> enig

Let op:

1. Je zegt [ən] maar je schrijft dat lidwoord als een.
Je zegt [ət] maar je schrijft dat lidwoord als het.
Alleen als je wil benadrukken dat iets uniek is, zeg je [het], en als je telt zeg je [een]
2. Soms schrijft men zelfs geen klinker, maar staat er een komma bovenaan (apostrof), zoals bij m'n en z'n. Je zegt dan wel die sjwa als klinker.
3. Er zijn woorden waarin het lijkt of je een sjwa zegt, maar waar je toch een echte [u] zegt, maar wel zonder klemtoon. Je slikt die klankgroep niet in, zoals vaak wel gebeurt bij een sjwa. Dit zijn woorden uit het Grieks. Dat verschil is misschien niet goed te horen, maar je herkent het aan die klinker ervoor.

Je schrijf daar wel de letter u. Je schrijft dan eum, ium, uüm, zoals in de woorden museum, jubileum, criterium, vacuüm. Vergelijk maar [boodəm] en [muuzeeum]. Bij dat tweede woord slik je die laatste klankgroep niet in, zoals in het eerste woord. Bovendien hoor je vlak daarvoor nog een klinker en dan moet er een belletje gaan rinkelen: dan schrijf je gewoon een u, alsof er toch een klemtoon op valt.

4. Drie is te veel!

Hoor je (aan het eind van een klankgroep) [ng k], dan schrijf je nk.

Voorbeelden:

bank

inkt

stankoverlast

bankstel

jonkheer

winterkoninkje

winkelstraat

hinkelbaan

Let op:

Deze regel geldt alleen als je de beide klanken [ng] en [k] binnen één klankgroep hoort.

Dat doe je dus niet als ze zijn verdeeld over twee klankgroepen, zoals bijvoorbeeld in [gang][kast]. In dat geval schrijf je wel drie letters: gang**nk**ast. Dat geldt ook bij woorden als zang**nk**oor, gong**nk**lank en behang**nk**wast.

5a. Verlengingsregel 1

Hoor je aan het eind van een woord (of een klankgroep) een [t]?
Maak het woord dan langer en luister of je een [d] of een [t] hoort.
Wat je dan hoort bepaalt wat je moet schrijven in het niet-verlengde woord: een d of een t.

Voorbeelden:

baard – baard den	taart – taarten
gezond – gezonde de	kant – kanten
paard – paard den	veerpont - veerponten
kleed – kled den	plint – plinten
hand – hand den	stunt – stunten
vakbond - vakbond den	bont – bonte
strand tent – strand den /tent en	

Let op:

1. Als je sommige woorden die eindigen op –[heit] verlengt, verandert de klinker: gelegenheid – gelegenheden, maar je hoort wel een [d], dus schrijf je daarom -heid met een letter d.
Bij andere woorden die eindigen op -heid lukt dit langer maken niet zo goed, maar dan geldt wel dat dit achtervoegsel *heid* altijd zo wordt geschreven (bijvoorbeeld: kwaadheid, nattigheid). De slot-[t] in deze klankgroep schrijf je dus altijd met de letter d. *Uitzonderingen zijn een woord als Fahrenheit, want dat is een (buitenlandse) naam, en het Friese 'heit', dat 'papa' betekent.*
2. Ook 'stad' heeft een andere klinker in het meervoud: steden.
Je hoort ook dan de [d], dus schrijf je [stat] met een d aan het eind.
3. Woorden die eindigen op de klankgroep [teit] kunnen op twee manieren worden geschreven. Gaat over de klok, de kalender of over seizoenen, dan schrijf je tijd. Dat is met een d, want de verlengde vorm is tijden. Het zijn dan altijd samenstellingen, zoals zomertijd, bedtijd en rondetijd.
Heeft het woord niet zo'n betekenis, dan is [teit] een achtervoegsel in een afleiding en schrijf je het als teit.
Het woord komt dan uit het Frans en eindigt daar op -té.
Voorbeelden zijn: universiteit, capaciteit, kwaliteit.

5b. Verlengingsregel 2

Hoor je aan het eind van een woord of klankgroep een [p]?
Maak het woord dan langer en luister of je [b] of [p] hoort.
Wat je hoort bepaalt wat je moet schrijven aan het eind van de niet-verlengde vorm: een b of een p.

Voorbeelden:

krab – krabben

trap – trappen

slib – slibben

klep – kleppen

kwab – kwabben

top – toppen

spinnenweb – spinnenwebben

stip – stippen

Let op:

Soms is het meervoud anders, zoals bij club – clubs. Dat zijn Engelse woorden en dan lukt dat verlengen niet zo goed, want in het Engels krijgen woorden in het meervoud een [s] erachter.

Soms bestaan beide schrijfwijzen, doordat we een Nederlands woord hebben, dat eindigt op de letter p, zoals hup (van huppen) en een buitenlands woord (vaak Engels) dat eindigt op een b, zoals hub, dat we kennen uit computerverbindingen of als overstapplaats voor reizigers, zoals Schiphol. Dan moet je dus eerst op de betekenis letten.

6. [-cht]

Hoor je [cht] na een korte klinker,
dan schrijf je meestal cht.

Voorbeelden:

echt	zuchten
licht	vluchten
vacht	vruchtensap
machtig	klucht
achttien	slachtoffer
pachter	rechtbank

Uitleg

[ch] is een stemloze medeklinker (er ontsnapt alleen lucht uit je keel). Daarom moet er daarna ook een stemloze medeklinker volgen, anders kun je het niet uitspreken. Je hoort dat als je het woord langer maakt: [echt] – [echtə]. Die stemloze [ch] schrijf je met ch en niet met een g.

Let op:

Zou het wel met een stemhebbende [g] uitgesproken moeten worden, dan merk je dat als je het langer maakt, want dan zeg je [egdə], [legdə]), [gæzegdə], of [opgædroogdə] en komt er een (ook stemhebbende) [d] na de [g] en daarom schrijf je in die woorden de letter g en niet ch.

7. Lettervrek

Hoor je **aan het eind van een klankgroep** (met klemtoon) een **lange klinker**, dan schrijf je die klinker niet, zoals anders, met twee dezelfde letters: één is dan genoeg.

Waar de lettervrek de baas is, krijg je maar één letter a, e, o of u, maar je moet die klinker wel blijven uitspreken als een lange klinker.

Voorbeelden:

bomen	malen
sloten	muren
delen	staking
zo	ga
nu	paraplu

Let op: het eind van een woord is natuurlijk ook 'aan het eind van een klankgroep'!

Uitzonderingen:

1. Woorden die eindigen op [ee], maar die je schrijft met een dubbele e, zoals: zee, twee, mee.
Als er bij deze woorden een klankgroep achter de ee komt, mag die lettervrek zich daar niet mee bemoeien: je schrijft ook dan twee letters e (tweede, zeeschepen, meenemen). Let op dat dit niet voor elke [ee] geldt, zoals je in deze voorbeelden kunt zien. Het zijn steeds die korte woorden die een dubbele letter hebben: twee, zee, mee, thee, fee.
2. Bij woorden met een lange klinker aan het eind gaat het anders als je er een verkleinwoord van maakt. Dan schrijf je de laatste lange klinker wel met 2 letters, anders gaat het bij het lezen mis. Zoals: parapluutje, autootje, omaatje.
Controleer maar: hoe zou je het moeten uitspreken als er maar één u, o of a zou staan in deze woorden?
3. In woorden waarin je na de lange klinker een ch schrijft, mag de lettervrek zich er ook niet mee bemoeien.
Voorbeeld: goochelen, verloochenen, goochem.
4. In enkele woorden die we uit het Frans hebben overgenomen, hoor je aan het eind wel [ee] maar schrijf je é, zoals in café of comité. In veel andere Franse woorden die eindigen op [ee], schrijf je die [ee] wel gewoon op de Nederlandse manier met ee, zoals in puree en tournee.

8. Opsluitregel

Hoor je in een woord een **korte klinker aan het eind van de klankgroep** met de **klemtoon**, let dan op! Hoor je daarna maar één medeklinker, dan moet je voor die ene medeklinker twee dezelfde letters schrijven.

De naam *opsluitregel* betekent dat je die letter, die de korte klinker weergeeft, moet kunnen 'opsluiten' in die lettergreep.

Dat doe je door er een medeklinker achter te zetten. Zonder die medeklinker zou je die letter bij het lezen uitspreken als een lange klinker, in plaats van als korte klinker, want dan lijkt het of de Lettervrek zich daarmee bemoeit. Als je schrijft wat je hoort gaat het zo: [pa][nən] → panen. Dat moet anders: pannen, dus met een extra n, zodat je elke lettergreep een n kunt geven: pan-nen.

Hoor je [ka][tjə], dan is er niets aan de hand, want die twee medeklinkerletters verdelen zich over beide lettergrepen en de korte klinker is beschermd: kat-je.

Voorbeelden:

adder	putje
hokken	pitje
kratten	hitje
rakker	watje
padden	motje
emmer	rotje
kussen	matje

Let op...

1. Bij de ch gaat het een beetje anders, zoals bij lachen. Er zijn twee letters voor de medeklinker, dus dat klopt wel, maar je verdeelt ze niet, ze blijven bij elkaar: la-chen.
2. Als **de klemtoon niet** valt op een klankgroep met aan het eind een korte klinker. Als je dat hoort schrijf je toch maar één medeklinker. Voorbeelden: haviken, perziken, monniken, dromedaris, banaan (onderstreept heeft de klemtoon).
3. Bij verrukkelijk en onmiddellijk: hier brengt [vər] al een [r] mee en [lək] een [l], zodat je daardoor een dubbele medeklinker moet schrijven. Dat is net als bij woorden als fietsstuur. Dit heeft niets met de opsluitregel te maken.

9. [ou] = au, ou, ow of ao

Hoor je [ou], kies dan tussen ou en au of (bij Engelse woorden) ow, of (bij Portugese woorden) ao.

Wanneer:

Er is geen regel, maar wel een hulpje: de woorden in je au-verhaal of op je au-tekening schrijf je natuurlijk met au. Staat een woord met de klinker [ou] daar niet bij, dan is de kans groter dat daar de letters ou goed zijn.

Woorden die met de klank [ou] beginnen, schrijf je meestal met de letters au, behalve bij oud en samenstellingen en afleidingen met oud (oudheid, oudbakken, ouderdom, ouders).

Voorbeelden:

augurk	pauw	vrouw
augustus	blauw	hout
audio	pauze	zou
aula	snauw	trouw

Let op:

1. Er zijn woorden die zowel met ou als met au bestaan; de betekenis geeft dan aan hoe het moet. Zoals: rauw (ongekookt) of rouw (bedroefd om een dode).
2. Bij Engelse woorden die klinken als [ou], schrijf je nooit au, maar wel soms ow, zoals in clown, down en cowboy.
3. Woorden uit het Portugees gebruiken ao voor [ou], zoals in cacao en bapao. →
4. Bij woorden uit het Frans, waarin je [oo] hoort, schrijf je soms wel de letters au, zoals in auto (zie categorie 20a). Die horen dus niet hier in categorie 9, want je moet steeds uitgaan van de klank en niet van de letters.

10. uw

Hoor je na een lange klinker een [w], dan moet er altijd **één u voor de w** staan, ook als die lange klinker een [uu] is!

Voorbeelden:

lee uw	kie uw	vou uw	uw
spree uw	nie uw	trou uw	ru uw
schree uw	splinternie uw	pau uw	schu uw
gee uw	nie uw sgierig	lau uw	gedu uw
middelee uwen	nie uw ste	gebou uw	afschu uw
Zee uw	hie uwen	vrou uw	du uw

Let op:

Ook als je [uuw] hoort, schrijf je dus maar één letter u voor de w: ruw, stuw. Zo lijkt het of die lettervrek hier ook een beetje de baas speelt...

Soms zeg je [nou] of [hou]. Dan hoor eigenlijk wel een [w] aan het eind, zoals bij elke [ou], want we noemen de [ou] niet voor niets een tweeklank. Je schrijft daar dan toch geen letter w: *nou nou!* en *hou op!* Dat geldt ook bij de kreet "Au!"

11. ei of ij

Hoor je [ei], dan kies je tussen ei en ij.

Wanneer:

Er is geen regel, maar wel een hulpje: de woorden in je ei-verhaal of op je ei-tekening schrijf je natuurlijk met ei. Staat een woord met de klank [ei] er niet bij, dan is de kans groter dat daar de ij goed is. Bij twijfel kies je ij, daar zijn meer woorden mee.

Voorbeelden:

bijten	afscheid
mijn	gewei
rijst	kei
strijd	veiling
tijd	zeilen

Let op:

1. Er zijn woorden die zowel met ei als met ij bestaan; de betekenis geeft dan aan hoe het moet, zoals bij pijl of peil, wij of wei, hij of hei, rij of rei, mij of mei.

Wie woont langs de 'randen' van Nederland zegt misschien [ie] in woorden waarin we ij schrijven. Dat is handig, want dan hoor je (bij de meeste woorden) wanneer je ij moet schrijven, want bij ei zeg je gewoon [ei].

De inwoners van de plaats Wijchen (bij Nijmegen) weten dat heel goed, want die naam heeft zo'n ij, maar je moet hem uitspreken als [wiechən].

Dit komt doordat in de middeleeuwen lange klinkers met maar één letter geschreven werden, maar om erop te wijzen dat je die lang moest uitspreken schreef men er een i achter. We zien dat nog in sommige plaatsnamen: Oisterwijk, Huissen. Dat deed men ook met de i. Twee letters i naast elkaar gaf verwarring (het leek op een u) en daarom maakte men de tweede wat langer: ij. De uitspraak bleef gewoon [ie].

In Amsterdam sprak men die klank wat anders uit en daardoor gingen steeds meer mensen de letters ij uitspreken als [ei], want Amsterdam werd steeds belangrijker. Alleen wie ver genoeg van Amsterdam vandaan woonde, bleef gewoon [ie] zeggen tegen ij. Daar hebben ze nu bij de spelling gemak van...

Werkwoorden met een ij erin, herken je als je in de verleden tijd een [ee] hoort. Rijden-reden, strijden-streden, vermijden-vermeden, glijden-gleden, lijden-leden.

Ze eindigen ook allemaal op -den.

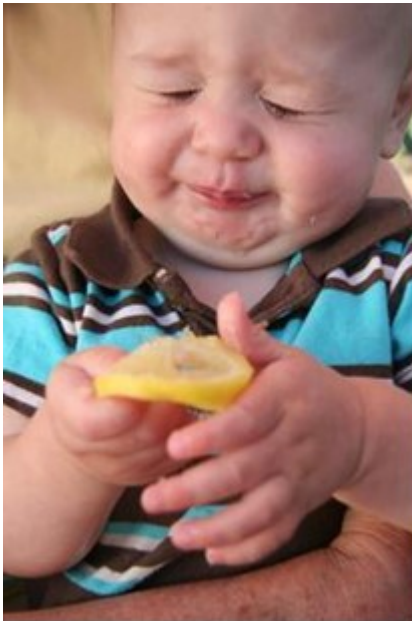
12. een verdraaid lastige lettercombinatie...

Hoor je aan het begin van een woord [vr], dan schrijft je soms wr.

Voorbeelden:

wraak	wrongel
wrat	wringer
wrijven	wringen
wrede	wrijfwas
wrak	wrang

Al deze woorden hebben iets te maken met (ver)draaien, letterlijk of figuurlijk en vaak verandert er door dat (ver)draaien iets, of gaat er zelfs iets fout.

wrang

wringen

13a. inheemse woorden met [ie] aan het eind van een klankgroep

Hoor je aan het eind van een klankgroep-met-klemtoon een [ie], dan schrijf je ie. Zonder die klemtoon schrijf je alleen een i.

Eigenlijk lijkt hier de lettervrek ook een beetje de baas, alleen blijven hier twee (maar wel verschillende) letters juist als de klemtoon er wel op valt en krijg je er maar één (alleen de eerste) als de klemtoon niet op die klankgroep valt.

Voorbeelden:

<u>[ie] met klemtoon</u>	<u>[ie] zonder klemtoon</u>
<u>gi</u> eter	gi <u>ta</u> ar
<u>sp</u> iegel	id <u>oo</u> l
<u>kie</u> zen	pi <u>loo</u> t
ver <u>kie</u> zingen	pi <u>la</u> ar
<u>vier</u> ing	mi <u>ne</u> ur
<u>sp</u> ieren	vi <u>oo</u> l

Let op:

Wanneer het een uitheems woord is, schrijven we [ie] toch als i. Zie daarvoor 13b en 13c. Voorbeeld: liter, visite, kilometer, (het getal) pi, bis.

Een [ie] aan het **eind** van een woord schrijven we meestal als ie. Voorbeeld: vakantie, defensie, explosie, mie.

Alleen als het Italiaanse woorden zijn, is de letter i daar genoeg. Voorbeeld: macaroni, spaghetti.

13b. [ie] = y of ee, of ea, of ey

Hoor je [ie] in woorden die uit het Engels komen, dan is er wat te kiezen, want het kan dan met ee, ea, y, i of ey

Engelse woorden die eindigen op [ie] schrijven we soms met y, zoals bij hobby, bobby, buddy, puppy en daddy . Die uitgang op y maakt er een 'lieve' naam van, vergelijkbaar met ons 'pappie' of 'mammie'.

Soms schrijf je ey, zoals bij hockey en jockey.

Als je in Engelse woorden de letters ie ziet staan spreek je die klinker uit als [aai], zoals in applepie (=appeltaart), want het Engelse pie rijmt dus op haai...

Voorbeelden Engels:

frisbee keeper speedboat

team deal sneakers

hobby jury

hockey jockey key

Voorbeelden uit het Frans:

visite militair kilo silo diameter poli(kliniek)

maar ook:

brie (platte witschimmelkaas) braderie

13c. [i] / [ie] = y of i (of ie)

Hoor je [i] of [ie] in woorden

- uit het Grieks of Latijn dan schrijf je (vaak) y

Hoor je [ie] in woorden

- uit het Frans dan schrijf je vaak i, soms ie

De letter y heet i-grec, wat Griekse i betekent. Het is dus geen ij!!

Dat is iets om te onthouden, want ons alfabet heeft er aan het eind ook een, en die mag niet als [ei] uitspreken!!!

We gebruiken die y net zoals we de letter i gebruiken: de ene keer voor de klinker [i], de andere keer voor de klinker [ie].

Voorbeelden Grieks / Latijn waarin de y klinkt als [ie]:

hyacint

hyena

mythe

synoniem

cyclus

cycloon

fysiek

hyper

systeem

sympathiek

Verder zijn er nog de woorddelen [hieper], [dienaa], [pieroo], [mietə], waarin die [ie] met een y wordt geschreven.

Voorbeelden: hyperbool (overdrijving), dynamiek (beweeglijkheid), pyromaan (brandstichter), mythologie (volksverhalen)

13c. uitheemse woorden waarin [i] = y of i

In woorden of woorddelen, die we uit het Grieks of Latijn hebben overgenomen, schrijven we de klank [i] vaak nog met een y, die niet voor niets i-grec (=Griekse i) heet.

We gebruiken nog steeds voorvoegsels, die we schrijven met een y erin, zoals

synthese (samenvoeging)

syndicaat (samenwerkende zakenlieden)

syndroom (tegelijk voorkomende ziektekenmerken)

synergie (door samenwerken ontstane meerwaarde)

synode (kerkvergadering)

synoniem (woord met ongeveer dezelfde betekenis)

symbool (herkenningsteken voor iets)

symfonie (veelstemmig muziekstuk voor orkest)

symmetrie (gelijke maten aan beide kanten van een (denkbeeldige) lijn)

sympathiek (gevoelde verwantschap, verbondenheid)

symposium (wetenschappelijke samenkomst rond een bepaald onderwerp)

symptoom (verschijnsel, kenmerk)

gymnastiek (turnen)

gymnasium (soort vwo-school)

gympies (gymschoenen)

maar... er zijn ook veel woorden waarin die y inmiddels is vervangen door een i:

diskwalificatie (uitsluiting in een wedstrijd)

dissonant (valse toon)

discriminatie (onderscheid maken)

discontinu (onderbroken)

disharmonie (gebrek aan overeenstemming)

14. slotklank [s]: -s of 's; ies of isch; -s of s'

Hoor je aan het eind van het woord **voor** de [s] een **lange klinker** die je schrijft met **twee (of meer) letters** (ook verschillende), schrijf dan de s eraan vast. De uitspraak verandert dan niet.

Hoor je aan het eind van het woord **voor** de [s] een **lange klinker** die je schrijft **met één letter**, schrijf dan 's. Dit zijn meestal woorden in het meervoud (=meer dan één). Als je de s eraan vast zou schrijven, moest je die klinker daarna als een korte klinker uitspreken: kanos.

Voorbeelden:

zebra's	kangoeroes
foto's	dictees
paraplu's	bureaus
panda's	selfies
auto's	acties
baby's	cafés (door dat accent blijft de uitspraak duidelijk)

Hoor je aan het eind van een woord [ies], dan schrijf je vaak als het bijvoeglijke naamwoorden of bijwoorden zijn: isch.

Voorbeeld: fantastisch, biologisch, dramatisch, automatisch.

Hoor je bij een woord (bv. een naam) dat op [s] eindigt, dat daar een bezit bij hoort, dan schrijf je een apostrof (bovenkomma) achter de s.

Voorbeeld: Tess' pen; Chris' geboortedatum, maar ook Max' scooter en Gomez' koffer. Het gaat dus niet om de letter s, maar om de klank [s].

Hoor je na een woord (bv. een naam) waar een bezit bij hoort een [s], dan schrijf je de s gewoon aan het woord vast.

Voorbeeld: Jans boek; Samirs jas, Jokes naamkaartje.

Maar na een lange klinker die je met één letter schrijft (Lettervrek!) gebruik je ook hier een komma: Ria's telefoon.

15. Klinkerbotsing

We spreken van een klinkerbotsing als er twee (of meer) klinkerletters naast elkaar komen te staan en je die als twee klinkers moet kunnen uitspreken.

Daarom moet je bij het opschrijven voorkomen dat die letters als één klinker worden uitgesproken en niet meer botsen.

Schrijf daarom bij een klinkerbotsing in een samenstelling een koppelteken (streepje) tussen die botsende letters.

Bij een klinkerbotsing in afleidingen en andere woorden schrijf je een trema (twee punten boven de tweede letter).

Let op: vaak hoor je tussen twee klinkers een [j] of een [w], zoals in het linkerrijtje hieronder. Die medeklinker zeggen we vanwege die botsing, maar je mag die nooit weergeven met een letter!

Voorbeelden:

ruïne	gala-avond,
patiënt	garage-eigenares
skiën	bureau-inhoud
ingrediënten	co-ouderschap
ingeënt	zo-even
egoïstisch	panda-avontuur

Een woord als *reactie* heeft ook een klinkerbotsing, maar doordat je die *ea* niet anders kunt uitspreken, hoef je daar niets aan toe te voegen. Je hoort ook hier wel een [j] ertussen, die de botsing mogelijk maakt...

Let op:

Het is wel ge-e-mailed, omdat in e-mail vanwege de samenstelling met een afkorting (e betekent 'electronic') een verbindingsstreepje staat. Daarom krijgt het voorvoegsel voor die afkorting ook zo'n streepje bij de verbinding met die afkorting.

Zonder die afkorting gebruik je een trema, zoals in geïnteresseerd.

16a. de klank [k]

Hoor je een [k], dan schrijf je bij uitheemse woorden soms een c of ck, of qu, maar bij vernederlandste uitheemse woorden ook wel gewoon een k.

Wanneer:

*Er is geen regel. Het helpt een beetje als je hoort of het Frans of Engels is. De spelling is niet consequent overal gelijk: wel **ak**koord, maar ook **acc**ordeon. Wel antiek, maar ook anti**qu**iteit. Wel va**k**antie, maar ook vac**a**nt en vac**a**ture.*

Dat komt onder andere omdat we onze spelling delen met Vlaanderen. Daar heeft men veel te maken met het Frans, omdat de andere helft van België Waals (=Frans) spreekt. Woorden die in het Frans net zo geschreven worden wil men daar graag ook in het Nederlands (Vlaams) zo blijven spellen.

Voorbeelden:

[k]=k(k)

akkoord

antiek

karamel

vakantie

[k]=c

accordeon

capaciteit

caravan

carpool

catwalk

vacature

[k]=ck

hockey

jockey

pocketbook

[k]=qu

antiquair

antiquiteit

enquête

quiche

16b. de klankcombinatie [kw]

Hoor je de combinatie [kw], dan schrijf in Nederlandse woorden gewoon kw. In Engelse en Franse woorden gebruik je dan qu.

[kw]=qu
consequent
quilt
squash
quiz
aquarium
aquaduct

[kw]=kw
kwark
kwast
kwestie
kwartet
kwaliteit

Er is een Franse variant die hierop lijkt, maar een andere oorzaak heeft. In het Frans spreek je de klinker ui uit als [wie]. Als daarvoor een c staat, krijg je de combinatie [kwie], zoals in het woord cuisine (keuken). Die [w] hoort dan niet bij de medeklinker daarvoor, maar bij de klinker daarna.

17. [ks]

Hoor je in een woord [ks], dan schrijf je soms een x als het een uitheems woord is.

Bij sommige vernederlandste uitheemse woorden is de x al vervangen door ks.

In de combinatie [ksie] schrijf je vaak ctie.

Voorbeelden:

[ks]=x

boxer (hond)

examen

extern

index

relax

saxofoon

dyslexie

ex-president

taxi

[ks]=ks

bokser (vechtsporter)

heks

oksel

tekst

[ks]=ct

selectie

projectie

actie

fractie

reductie

reflectie

fictie

18a. [s] = s of c of sc of z of ss of t
[sj] = sj of sh of ch

Hoor je in een (half) uitheems woord [s] , dan schrijf je soms een s, c, sc, ss of z.

Hoor je in zo'n (half) uitheems woord [sj], dan schrijf je sh (Engels), ch (Frans) of sj (Nederlands).

Let op:

1. Hoor je een scherpe [s] voor de uitgang [eerən], dan schrijf je ss.
2. Hoor je de uitgang [sie] dan zijn er verschillende mogelijkheden. Welke je moet kiezen hangt af van de klanken daarvoor:
 - komt er eerst een [n], dan hoor je alleen [sie] en schrijf je tie
 - komt er eerst een (korte) klinker, dan schrijf je ssie
 - komt er eerst een lange klinker (kan ook zonder klemtoon) dan hoor je [tsie], maar je schrijft alleen tie.

Voorbeelden:

[s] = ss

regisseren
applaudisseren
commissie
agressie

[s] = sc

scene

[s] = t

adoptie
vakantie

[ts] = t

auditie
politie

[s] = z

precieze
platzak

[s] = c

ceintuur
centimeter

[sj] = ch

chalet
champignon

[sj] = sj

alsjeblieft
sjaal
sjerp
sjees

[sj] = sh

cash
sheriff

18b. [z] = z of s
[zj] = g of j of

De klank [z] wordt in inheemse woorden met een z geschreven, maar in de uitgang [-zi:rən] schrijf je een s, zoals in improvis**eren**. In uitheemse woorden (vooral Frans) komt de klank [zj] voor. Soms schrijf je dan de j (vooraan) en in andere gevallen de g (vaak bijna achteraan).

[z] = z
rozijn

[z] = s
adviseren
organiseren
rose

[zj] = j
journaal
jury

[zj] = g
massage
bagage
garage
gênant

[zj] = ch
recher**che**

[dzj] = g
manag**er**

[dzj] = j
jazz

19. [oe]

Hoor je bij uitheemse woorden [oe], dan kun je dat op vele manieren schrijven: oe, u, oo, ui, ew, iew, eau, ou.

Wanneer:

Er is geen Nederlandse regel. Wel zijn sommige uitheemse woorden vernederlandst, waardoor je ze wel met oe schrijft, zoals boeket of boetiek.

Het helpt als je deze woorden gaat herkennen als Engels of Frans, want dat beperkt het aantal mogelijkheden.

[oe] = oe (vernederlandst)

boeket (is in het Frans: bouquet)

kroepoek (Indisch)

boetiek (in het Frans boutique=winkel)

[oe] = u(e)

blues

true

[joe] = u of iew of ew of eau (Engels)

computer

interview

New York

beauty (letterlijk uit het Frans (beauté), met een Engelse uitgang [bjoetie])

[oe] = oo (Engels)

e-book

cool

[oe] = ou (Frans)

camouflage

coupe / coupé

journaal

couplet

silhouet

20a. [oo] = au of eau of ot of o of ote (Frans)

Hoor je in Franse leenwoorden [oo],
dan schrijf je daar **au** (vooraan of middenin een woord) of
eau (alleen aan het eind van een woord) of
gewoon **o** (kan overal) of
ot (aan het eind van een woord)

Voorbeelden:

Frans

[oo] = eau

bureau

niveau

cadeau

EXTRA

Engels

[oo]=o

drone

[oo] = au

auteur

auto

restaurant

[oo]=ow

slow

blowen

flow

[oo] = -ot

maillot

[oo] = o (Lettervrek)

code

poseren

**20b. [wa] = oi [waar] = oir
[wie] = ui**

In Franse woorden hoor je soms de combinatie van een [w] met daarachter een klinker ([a], [aa] of [ie]). Daar horen dan heel andere letters bij.

Voorbeelden

[wa] = oi
toilet
croissantje

[waar] = oir(e)
reservoir
repertoire
dressoir

[wie] = ui
circuit
biscuit
suite

21a. [e] = ai(s) of è of ê of ei (Frans)

Hoor je in Franse leenwoorden [e] dan schrijf je daar **ai** en soms **e**, met of zonder een accentteken, of **ei**.

[e] = ai

airco (afkorting) **air**conditioning (=luchtbehandeling)
fair eerlijk of markt
militair

[e] = e

merci (bedankt)
camembert (een plat witschimmelkaasje)

[e] = è

ampère stroomsterkte
scène moment in een film of toneelstuk

[e] = ê

gêne schaamte

[e] = ei

Seine rivier door Parijs
ceintuur soort riem
beige heel licht bruin

21b. [ee] = é of a

Franse woorden met een [ee] schrijf je met een é, zoals in café. Soms komt zo'n é ook op andere plekken in een woord voor, zoals bij de naam Gérard [zjeeraar].
In Engelse woorden schrijf je de [ee] met een a, zoals in date ([deet]) en paper ([peepər]).

Voorbeelden

canapé
caféterras
coupé

plateservice
bladerunner
made in Holland

Tip

In Franse woorden ligt de klemtoon altijd achteraan. Dat maakt het uitspreken een beetje eenvoudiger. Bij een samenstelling, zoals caféterras, hebben beide delen een klemtoon achteraan. In dit woord ligt het accent op het eerste deel, omdat dit vertelt wat voor soort terras het is.

22. [t] = th

Soms schrijf je in woorden die beginnen met [t] de letters th. Dat is dan soms een samentrekking van **te h...**, zoals bij *te huis* = *thuis*.

Bij andere woorden is het een Grieks overblijfsel, zoals bij de uitgang *theek* (opbergplek), zoals in bibliotheek, of bij *pathie* (afgeleid van *pathos*, het Griekse woord voor gevoel), zoals in *sympathie* (meevoelen).

Let op:

Er zijn veel woorden die vroeger ook met th werden geschreven, maar die nu alleen een t krijgen. Daardoor komt in *astma*, *labyrint* en *atleet* geen h meer voor.

In (aardrijkskundige) namen komt soms ook de combinatie th voor, zoals in *Elisabeth*, *Drenthe* en *Doorwerth*. Twente schrijven we wel zonder h.

Opmerkelijk

Thee is geen samentrekking, maar afgeleid van het Maleise (Indonesische) woord *teh*. Het Nederlands en het Frans hebben die h naar voren gezet: *thee* en *thé*. In het Duits en het Engels heeft men die h weggelaten: *Tee* en *tea*.

Een bibliotheek is een bewaarplaats voor boeken (=biblios). Wie daar werkt is een bibliothecaris of bibliothecaresse. Je zou dan kunnen denken dat dit bij alle -theken zo gaat. Maar dat is niet zo: in een apotheek werkt een apotheker en niet een apothecaris.

Voorbeelden

thee

theater

thema

thermometer

sympathiek

Athene

prothese

bibliotheek (boekenuitleen)

artotheek (kunstuitleen)

speel-o-theek (speelgoeduitleen)

23a. [(a)aj] = aill (categorie 1 op zijn Frans)
[oej] = ouill

De woorden uit deze categorie klinken net als die van categorie 1, maar deze komen uit het Frans.
Daardoor moeten we ze heel anders schrijven.
Het gaat om woorden als maillot en bouillon.

Let op :

Je hoort een [j], maar je schrijft, behalve de letter i, net als bij categorie 1, ook nog een dubbele letter l erachter.

Het woord bouillon spreekt men soms uit als [boeljɔn] in plaats van als [boejɔn]. Trap er dan niet in : eerst schrijf je de i en dan pas die dubbele l.

Voorbeelden

medaille
braille
detail
gedetailleerd
failliet

patrouille
fouilleren

23b [nj] = gn of nj

In de woorden uit het Frans schrijf je de medeklinkercombinatie [nj] met de letters gn, zoals in campagne.

Andere voorbeelden :

champagne

signalement

signaal

insigne

In Nederlandse (of vernederlandste) woorden schrijven we gewoon nj, zoals in oranje.

Andere voorbeelden:

franje

plunjezak

Spanje

anjer

kastanje

Let op:

er bestaat ook een Nederlands woord *kampanje*.

Dat is het hoge deel van een 17^e-eeuws vrachtschip.

24. Hoofdletters

De volgende woorden schrijf je met een hoofdletter:

- *Het eerste woord van een zin.*
- *Namen van personen, merken, landen, streken, wateren, gebergten, plaatsen, straten, volkeren en talen.*
- *Bijzondere gebeurtenissen uit de geschiedenis, feestdagen.*
- *Afkortingen van (bedrijfs)namen.*

Let op:

1. Zinnen die beginnen met 't, 's of 'n komt de hoofdletter pas aan het begin van het eerste volledige woord, zoals bij het begin 's Morgens
2. Namen van **unieke** instellingen krijgen een hoofdletter: de Tweede **K**amer (daar is er maar een van), maar de **g**emeenteraad heeft een kleine letter, want zijn er veel van.
3. In samenstellingen met een naam blijft de hoofdletter staan: Amsterdamticket, Mariakaakjes
4. Bij persoonsnamen krijgen tussenvoegsels (van, de, van der) geen hoofdletter als de voornaam of voorletters erbij staan: A. van der Vlucht of Bram van der Vlucht. Ontbreken die voorletters of de voornaam, dan krijgt het eerste tussenvoegsel ook een hoofdletter: de heer Van der Vlucht.
5. Namen die niet meer verwijzen naar specifieke plaatsen of concrete personen, schrijf je met een kleine letter: montessorischool, daltonschool.
6. Alle onderwijssoorten hebben kleine letters: basisschool, vmbo-school, havo, vwo, gymnasium, hogeschool, universiteit.
7. Namen die verwijzen naar een geloofsovertuiging krijgen geen hoofdletter: de islamitische vereniging, die katholieke kerk, een christelijke school.
8. Scheld- of spotnamen voor bevolkingsgroepen krijgen geen hoofdletter: kaaskoppen.
9. Namen van heilige boeken schrijven we met een hoofdletter als het om de tekst ervan gaat: een moderne Bijbelvertaling, hij citeert de Koran. Je schrijft een kleine letter als het alleen om het boek gaat: een stapel bijbels, een versierde koran.
10. Een naam met meerdere woorden houdt als afkorting alle hoofdletters: KLM (Koninklijke Luchtvaart Maatschappij) en heeft geen punten.

25. Los of aanelkaar?

Woorden kunnen los naast elkaar staan, maar soms schrijven we ze aan elkaar. Die keuze heeft met de betekenis te maken.

Let op:

Aan elkaar schrijven is niets bijzonders: alle samenstellingen schrijven we aan elkaar: herfststorm, pannenkoekenbeslagrecept.

In een **samenstelling** staan twee of meer grondwoorden, die ook los kunnen voorkomen.

In **afleidingen** schrijven we ook stukken aan elkaar, maar dan is er één grondwoord, met voor- en/of achtervoegsels: **hartelijk**, **gefluit**, **verschrikkelijk**. Die voor- en achtervoegsels kunnen niet ook los voorkomen.

In **woordgroepen** staan een paar worden bij elkaar, maar wel los. *Lange afstand, korte baan, aan elkaar* zijn alle drie woordgroepen van twee woorden. Zodra je daarmee een samenstelling maakt, moet je goed op de betekenis letten.

Een kortebaanzwemster is een vrouw die korte afstanden zwemt, maar een korte baanzwemster is een kleine vrouw die zwemt.

Sommige samenstellingen schrijf je met een koppelteken:

- als de grondwoorden verwisselbaar zijn: *zwart-wit*.
- als een samenstelling bestaat uit een woord voor of achter een cijfer, letter (afkorting) of symbool: *65-jarige* of *A4-formaat*, *ib-kamer*. Een letterwoord (zoals *mavo*) schrijf je in een samenstelling wel zonder streepje.

Voorbeelden:

aan elkaar

rodekool

wittewijn glazen

langeafstandloper

oudekaassaus

havoschool

koppelteken

een-nul

ANWB-bord

ge-e-maild

ib-spreekuur

apostrof

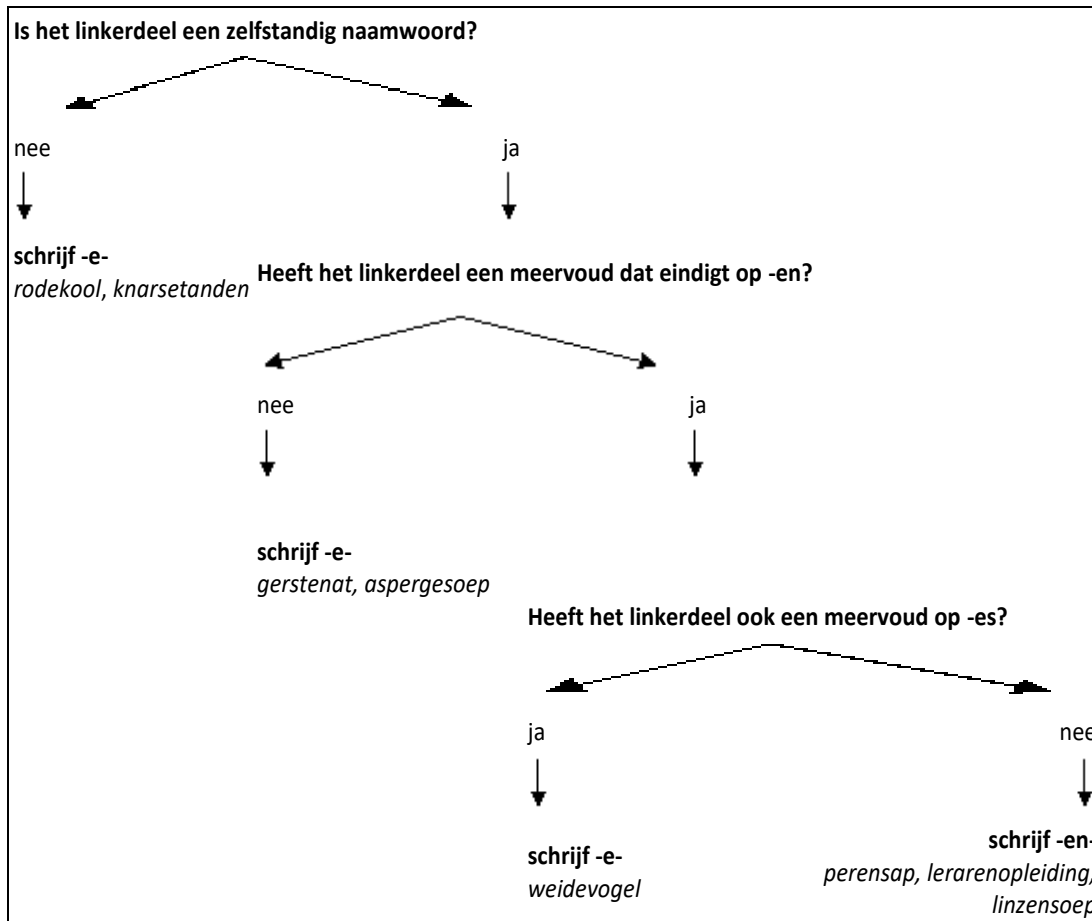
ib'er

A4'tje

Wat verandert er in de betekenis van de drie schuingedrukte woorden, als je het eerste deel ervan los schrijft?

26. tussen-n

In het midden van een samenstelling hoor je niet altijd de [n], maar vaak moet je die toch schrijven. Volg het schema en je weet wanneer!

Voorbeelden:

wel tussen-n

hondenhok
perensap
paddenstoel
spinnenweb (van het beestje)

geen tussen-n

rodekool
knarsetanden
groentewinkel
spinnewiel (van het werkwoord)
zonnebank

Let op:

Wanneer het meervoud van het linkerdeel zowel op -(e)n als op -(e)s kan eindigen, schrijven we geen tussen-n.

Voorbeeld: gedachtegang (er zijn gedachten en gedachtes).

27. tussen-s

Hoor je midden in een samenstelling een [s], pas dan op of je daar één of twee keer een s moet schrijven.

Wanneer:

In de meeste gevallen kun je het horen.

Wanneer je het niet kunt horen, omdat het tweede woorddeel ook met de klank [s] begint, zoals in [staatsjionsjef], dan kun je het tweede woord vervangen door een woord dat niet met de [s] begint, zoals [staatsjonshall]. Hoor je dan nog steeds een [s] dan moet je een (extra) s aan het eind van de lettergreep schrijven: stationschef.

Voorbeelden:

wel tussen-s

stationschef

bezienswaardig

koeriersdienst

gebedshuis

liefdesverdriet

IJstadion

niet tussen-s

blijdschap

spellingfouten

hartstilstand (want hartoperatie)

Let op:

Het is wel hartsvriendin omdat 'hart' hier niet letterlijk naar dat lichaamsdeel verwijst, maar naar een gevoel met je hart.

Bij woorden als *hartkloppingen* en *hartstilstand* gaat het wel over dat lichaamsdeel, dus hoor en schrijf je geen s ertussen.

28. Afkortingen

In een afkorting gebruik je de eerste letter van woorden die een naam of woordgroep vormen, of van de woorden waaruit een samenstelling is gevormd. Soms vormen die letters samen weer een nieuw woord, zoals havo. Dat noemen we een letterwoord.

Voorbeelden:

d.w.z. – dat wil zeggen

Hier komt er achter elke letter een punt, omdat we deze afkorting altijd uitspreken alsof de hele woorden er staan.

bv – besloten vennootschap

Hier komt geen punt in voor, omdat we alleen de letters noemen, achter de naam van een bedrijf dat een besloten vennootschap is: Pieters bv. Ook moet dat officieel niet met hoofdletters.

bv. – bijvoorbeeld

Hier komt er wel een punt achter, want het is de afkorting van een samenstelling die we altijd compleet uitspreken.

Afkortingen van namen en van wetten krijgen hoofdletters, maar geen punten: AOW, NS, KLM

Naast **afkortingen**, die alleen uit losse letters bestaan, kennen we ook **verkortingen**. Dan zijn woorden korter gemaakt, zoals bieb voor bibliotheek. Daar komt geen punt achter.

Samenstellingen en afleidingen met een afkorting kunnen op drie manieren worden geschreven: a. met een streepje, b. aan elkaar of c. met een apostrof.

- a. Samenstellingen met letterwoorden met hoofdletters, initiaalwoorden, na een voorvoegsel:
AOW-uitkering; KLM-personeel; A4-formaat; ib-functie; e-mail; ge-e-maild.
- b. Samenstellingen met een letterwoord met kleine letters schrijven we zo veel mogelijk aan elkaar: pabogebouw; petfles.
- c. Afleidingen van een initiaalwoord of na een cijfer krijgen een bovenkomma (apostrof): ib'er; A4'tje; EHBO'en.